

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ

KRAJINNÉ PRVKY

Nedílnou součástí krajiny jsou různorodé drobné krajinné struktury, které ji člení a spolu-vytvářejí její ráz. Jejich přítomnost má významný dopad nejen na vodní režim v krajině (zadržování vody, podpora zvýšené infiltrace vody) a s ním spojenou ochranu krajiny před povodněmi, ale také např. ovlivňují prostupnost krajiny jak pro lidi, tak pro volně žijící živočichy. Tyto krajinné struktury plní agroenvironmentální funkci a prostorově také ovlivňují zemědělskou činnost. Neméně důležitý je i jejich podíl na zachování biodiversity a udržení/zvýšení ekologické stability území.

Takové krajinné struktury v zemědělské krajině jsou jako „krajinné prvky“ předmětem společenského, právem chráněného zájmu k jejich zachování v původním stavu bez nežádoucích vlivů lidské činnosti (v případě poskytování podpor pak zemědělské výroby), a je tedy nutné věnovat jejich ochraně náležitou pozornost.

Krajinné prvky – obecná ochrana

V úvodu je třeba upozornit, že pojem „krajinný prvek“, jak je definován v zákoně č. 252/1997 Sb., o zemědělství, v platném znění, s ohledem na podmínky poskytování podpory na hospodaření na zemědělské půdě, je třeba odlišit od pojmu „významný krajinný prvek“, který je definován zákonem č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění (dále **ZOPK**). Odlišnost spočívá ne tolik ve věcné podstatě pojmu, ale především ve způsobu a podmínkách jejich ochrany podle příslušných zákonných předpisů, resp. v účelu, pro který se vymezují.

Významný krajinný prvek (dále též **VKP**), je zákonem o ochraně přírody a krajiny definován jako ekologicky, geomorfologicky nebo esteticky hodnotná část krajiny, která utváří její typický vzhled nebo přispívá k udržení její stability. Významnými krajinnými prvky jsou **lesy, rašeliniště, vodní toky, rybníky, jezera, údolní nivy** (tzv. významné krajinné prvky ze zákona). Dále jsou jimi jiné části krajiny, které jako významný krajinný prvek zaregistruje příslušný orgán ochrany přírody (dále též **OOP**) - zejména **mokřady, stepní**

trávníky, remízky, meze, trvalé travní porosty, naleziště nerostů a zkameněliny, umělé i přirozené skalní útvary, výchozy a odkryvy. Mohou to být i cenné plochy porostů, sídelních útvarů, včetně historických zahrad a parků.

Ve vztahu k VKP musíme často brát zřetel na další předmět zájmu ochrany přírody a to na dřeviny rostoucí mimo les. **Dřevina rostoucí mimo les** je definována jako strom či keř rostoucí jednotlivě i ve skupinách ve volné krajině i v sídelních útvarech na pozemcích mimo lesní půdní fond.

Zásahy do významných krajinných prvků

Pro všechny významné krajinné prvky platí ochrana před jejich poškozováním a ničením. Využívají se pouze tak, aby nebyla narušena jejich obnova a nedošlo k ohrožení nebo oslabení jejich ekologicko-stabilizační funkce. K zásahům, které by mohly vést k poškození nebo zničení VKP nebo k ohrožení či oslabení jeho ekologicko-stabilizační funkce, si musí ten, kdo takové zásahy zamýšlí, **opatřit závazné stanovisko OOP**. Mezi takové zásahy patří zejména umísťování staveb, pozemkové úpravy, změny kultur, odvodňování pozemků, úpravy vodních toků a nádrží a těžba nerostů.

Poškozování a kácení dřevin rostoucích mimo les

Dřeviny rostoucí mimo les jsou chráněny podle **ZOPK**. Poškozováním dřevin je míněn zásah, který způsobí podstatné a trvalé snížení jejich ekologických a estetických funkcí nebo bezprostředně či následně vede k jejich odumření (např. neodborně vedený řez).

Ke kácení dřevin je třeba povolení obecního úřadu (případně jiného příslušného OOP ve zvláště chráněných územích a vojenských újezdech). Zákon na ochranu přírody a krajiny stanovuje výjimky, kdy povolení není třeba (a tedy kdy je možné kácet pouze na oznámení,

nebo bez dalších omezení), i v těchto případech ovšem platí ochrana významných krajinných prvků, pokud jsou dřeviny jejich součástí a zásah by je mohl poškodit nebo ohrozit či oslabit jejich ekologicko-stabilizační funkce (např. VKP niva, VKP vodní tok nebo VKP rybník, jejichž součástí jsou i břehové porosty).

Péče o dřeviny je povinností vlastníků. Vlastníkem dřeviny je vlastník pozemku, na kterém dřevina roste. Avšak pokutu může dostat každý, kdo bude přistižen, že neoprávněně kácí či poškozuje dřevinu, a to bez ohledu na vlastnická práva. Kácení dřevin nelze podle zákona nařídit s výjimkou případů nakažení dřevin epidemickými chorobami.

Povolení ke kácení dřevin rostoucích mimo les není třeba u:

1. Kácení, které podléhá oznámení příslušným OOP patnáct dní před zamýšleným zásahem:

- kácení z pěstebních důvodů (za účelem obnovy porostů, nebo při provádění výchovné probírky),
- kácení při údržbě břehových porostů (prováděné při správě vodních toků),
- odstraňování dřevin v ochranném pásmu zařízení elektrizační a plynárenské soustavy (prováděném při provozování těchto soustav),
- kácení ze zdravotních důvodů.

2. Kácení, které podléhá oznámení příslušným OOP patnáct dní po provedení zásahu:

- kácení dřevin, je-li jejich stavem ohrožen život či zdraví nebo hrozí-li škoda značného rozsahu.

3. Bez povolení lze kácet: (vyhláška MŽP č. 189/2013 Sb.):

- dřeviny se stanovenou velikostí (stromy o obvodu kmene do 80 cm měřeného ve výšce 130 cm nad zemí nebo souvislé zapojené porosty dřevin (kromě stromořadí) do celkové plochy 40 m²),
- dřeviny pěstovaných na pozemcích vedených v katastru nemovitostí jako plantáž dřevin,
- dřeviny rostoucích v zahradách,
- uvedené dřeviny nesmí být součástí VKP.

Shrnutí: Významné krajinné prvky a dřeviny rostoucí mimo les jsou předmětem obecné ochrany přírody. VKP ani dřeviny rostoucí mimo les se nemusí nacházet na zemědělské půdě!

Ustanovení ZOPK je obecně závazné, a ochrana VKP platí bez rozdílu pro všechny fyzické a právnické osoby, bez ohledu na to, zda zemědělsky hospodaří či nikoliv.

Pro všechny významné krajinné prvky a dřeviny rostoucí mimo les platí ochrana před jejich poškozováním a ničením. Z uvedeného vyplývá, že v případě plánovaného zásahu do VKP, při kterém by byla byt' jen možnost poškození VKP nebo oslabení či ohrožení jeho ekologicko-stabilizační funkce, si každý musí opatřit závazné stanovisko orgánu ochrany přírody (neplatí ve výše uvedených případech), které zásah do VKP povoluje.

Na dodržování ZOPK dohlíží příslušné OOP včetně České inspekce životního prostředí (ČIŽP).

Krajinné prvky – poskytování podpor

Kontrola podmíněnosti – GAEC

Vzhledem ke skutečnosti, že význam KP zohledňuje i evropská legislativa*, která uvádí jejich zachování jako jeden z povinných standardů Dobrého zemědělského a environmentálního stavu (*Good Agricultural and Environmental Conditions* – **GAEC**), využilo MZe možnosti zavedení poskytování podpor na plochu KP (standard **GAEC 6**) zaměřený především **na ochranu KP**. Zahrnutí plochy KP do plochy zemědělské půdy, na kterou lze poskytovat podporu, totiž umožňuje jejich cílenější ochranu.

Dle novely z. č. **252/1997 Sb.**, o zemědělství, byl KP definován jako „souvislá plocha i zemědělsky neobhospodařované půdy, která plní mimoprodukční funkci zemědělství a nachází se uvnitř půdního bloku, popřípadě dílu půdního bloku (**PB/DPB**), nebo s ním nejméně na části hranice sousedí. Nachází-li se KP uvnitř PB/DPB, je součástí výměry tohoto PB/DPB.

Nařízení vlády č. **335/2009 Sb.**, o stanovení druhů krajinných prvků, definuje KP, které se nacházejí na zemědělské půdě a týká se jich možnost poskytování plateb vázaných na plochu i na výměru. **Jedná se o tyto KP: meze, terasy, travnaté údolnice, skupiny dřevin, stromořadí a solitérní dřeviny.**

* nařízení Rady (ES) č. 73/2009, kterým se stanoví společná pravidla pro režimy přímých podpor v rámci společné zemědělské politiky a kterým se zavádějí některé režimy podpor pro zemědělce a kterým se mění nařízení (ES) č. 1290/2005 (ES), č. 247/2006, (ES) č. 378/2007 a zrušuje nařízení (ES) č. 1782/2003 – příloha III.

Mez - souvislý zatravněný útvar liniového typu, sloužící zejména ke snižování nebezpečí vodní, popřípadě větrné eroze, zpravidla vymezující hranici půdního bloku, popřípadě dílu půdního bloku. Součástí meze může být dřevinná vegetace, popřípadě kamenná zídka.

Protierozní meze - celkový pohled z protějšího svahu (zdroj: MZe)

Terasa - souvislý svažitý útvar liniového typu tvořený terasovým stupněm, sloužící ke snižování nebezpečí vodní, popřípadě větrné eroze, a zmenšující sklon části svahu půdního bloku, popřípadě dílu půdního bloku, zpravidla vymezující hranici půdního bloku, popřípadě dílu půdního bloku. Součástí terasy může být dřevinná vegetace, popřípadě kamenná zídka.

Široké terasy s ovocnými stromy na terasových plošinách (zdroj: MZe)

Travnatá údolnice - členitý svažitý útvar, sloužící ke snižování nebezpečí vodní, popřípadě větrné eroze, vymezující dráhu soustředěného odtoku vody z půdního bloku, popřípadě dílu půdního bloku, se zemědělskou kulturou orná půda. Součástí travnaté údolnice může být dřevinná vegetace.

Travnatá údolnice (zdroj: MZe)

Skupina dřevin - útvar neliniového typu, tvořený nejméně 2 kusy dřevinné vegetace s nejvyšší možnou výměrou 2 000 m². Za skupinu dřevin se nepovažuje dřevinná vegetace, která je součástí meze, terasy nebo travnaté údolnice, a dřevinná vegetace, která plní funkci lesa podle § 3 lesního zákona.

Skupina dřevin (zdroj: MZe)

Stromořadí (zdroj: MZe)

Stromořadí - útvar liniového typu, tvořený nejméně 5 kusy dřevinné vegetace a zpravidla s pravidelně se opakujícími prvky. Za stromořadí se nepovažuje dřevinná vegetace, která je součástí meze, terasy nebo travnaté údolnice, a dřevinná vegetace, která plní funkci lesa podle § 3 lesního zákona.

Solitér - izolovaně rostoucí dřevina s průmětem koruny od 8 m², vyskytující se v zemědělsky obhospodařované krajině mimo les. Za solitérní dřevinu se nepovažuje dřevinná vegetace, která je součástí meze, terasy nebo travnaté údolnice.

GAEC 6 říká, že žadatel **nezruší**, případně **nepoškodí KP** a druh zemědělské kultury **rybník**. Za rušení, případně poškození krajinného prvku se nepovažuje, dojde-li k zásahu vůči němu se souhlasem příslušného orgánu. Příslušnými OOP, chránící zájmy dle ZOPK (např. kácení dřevin, zásah do VKP, obecná ochrana druhů, výskyt zvláště chráněných druhů, skladebné prvky ÚSES, dotčení ochranných podmínek lokalit NATURA 2000, atd.), jsou např. obecní úřady, krajské úřady, správy CHKO, či správy NP.

Solitérní dřevina (autor: Adam Pechač)

Krajinné prvky – poskytování podpor **Kontrola podmíněnosti – SMR**

Dodržování povinných požadavků na hospodaření zemědělského subjektu (*Statutory Management Requirements – SMR*) je od roku 2009 provázáno s vyplácením přímých plateb, některých podpor z osy II Programu rozvoje venkova a některých podpor v rámci společné organizace trhu s vínem. To znamená, že dodržování požadavků definovaných nařízením vlády č. 479/2009 Sb., o stanovení důsledků porušení podmíněnosti poskytování některých podpor, v platném znění tj. požadavků podmíněnosti je nutným předpokladem pro to, aby zemědělec obdržel dotace v plné požadované výši.

Okruh požadavků SMR I, jejichž hlavním cílem je ochrana populací vybraných druhů ptáků, které jsou ohroženy vyhubením, a ochrana jejich stanovišť před poškozováním, je stanoven kontrolními otázkami:

SMR I/1: Nedošlo k poškození nebo zničení významného krajinného prvku vodní tok a niva? (definované ze zákona č. 114/1992 Sb.)

Mnoho ptačích druhů je svou existencí vázáno na okolí vodních toků a údolní nivy. Břehy a břehové porosty dřevin či mokřadní vegetace představují pro řadu druhů vhodné místo pro hnízdění, zdroj potravy, úkryt i odpočinek. Prostřednictvím tzv. obecné ochrany VKP vodní tok a údolní niva je chráněno také ptactvo.

Za zásah poškozující VKP vodní tok nebo údolní niva se v kontextu Kontrol podmíněnosti považuje zejména zasypávání a úprava koryt vodních toků, významné poškozování koryt pastvou (zejména skotu), změna stávajícího vodního režimu vysušováním nebo odvodňováním a změna trvalých travních porostů údolních niv na ornou půdu. Při zamýšleném zásahu do VKP je nutno opatřit si závazné stanovisko OOP.

SMR I/2: Nedošlo v souvislosti se zemědělským hospodařením k poškození nebo zničení dřevin rostoucích mimo les v rozporu se zákonem?

Rozptýlená zeleň tvoří nedílnou součást venkovské krajiny, člení ji a utváří její ráz. Poskytuje útočiště mnoha druhům živočichů i rostlin, které by jinde v zemědělské krajině už nenašly životní prostor. Nabízí úkryt a potravní zdroje zejména pro ptáky a drobné savce a tím podporuje biologickou ochranu pěstovaných rostlin před škůdci.

Při Kontrole podmíněnosti budou pracovníky ČIŽP zaznamenávány případy poškozování nebo kácení dřevin rostoucích mimo les bez příslušných povolení orgánu ochrany přírody. Z důvodu ochrany volně žijících ptáků je žádoucí, aby **nezbytná údržba dřevin byla prováděna mimo období od 1. 3. do 15. 8. (tj. mimo dobu hnízdění). V praxi dochází k poškozování nelesní zeleně i v souvislosti s pastvou hospodářských zvířat.**

Doporučuje se kácet zeleň jen v nezbytně nutných případech a její údržbu provádět pouze tak, aby nedošlo k významnému snížení estetického a ekologického významu dřevin a nedocházelo k nadměrné likvidaci stanovišť a ke zbytečnému úhynu volně žijících ptáků, tzn. v souladu se zákonnými pravidly a mimo vegetační dobu, kdy není ohroženo hnízdění.

Pokud jde o kácení dřevin rostoucích mimo les, tak obecně platí, že dřeviny s obvodem kmene do 80 cm ve výšce 130 cm nad zemí lze kácet bez povolení, stejně jako zapojené porost keřů či náletových dřevin na ploše menší než 40 metrů čtverečných a od července 2013 také všechny dřeviny na zahradách, resp. plantážích dřevin. Povolení orgánu ochrany přírody je nezbytné ve všech ostatních případech, tj. zejména u dřevin větších rozměrů a nově také u dřevin (i menších), které jsou součástí stromořadí (tj. souvislé řady nejméně 10 stromů). Péče o dřeviny (výchovné či zdravotní řezy, ošetření, včetně citlivé údržby liniových dřevinných pásů) nepodléhá povolovacímu režimu a je dokonce povinností vlastníka dřeviny.

Nesmí se však jednat o natolik razantní zásah, který by bylo možno kvalifikovat jako poškození dřevin. Takové jednání je obvykle charakterizováno jako nedovolený zásah, který způsobí podstatné a trvalé snížení ekologických a estetických funkcí dřeviny nebo bezprostředně či následně způsobí jejich odumření. V praxi je takové poškození obvykle spojeno s odstraněním podstatné části koruny, změnou přirozeného růstového tvaru (např. odstraněním terminálu u některých dřevin) nebo necitlivým či jednostranným ořezem kosterních větví či větví velkého průměru. Stejně tak se může jednat o nadměrné poškození kořenů dřevin. V zásadě neexistuje nějaké univerzální kritérium, které by bylo možno aplikovat na všechny myslitelné situace, přestože jistým vodítkem může být kromě estetické stránky věci například zhoršení fyziologického stavu dřeviny. Existuje celá řada doporučených postupů při údržbě dřevin a jedním z příkladů je standard Řez stromů, kde jsou uvedeny zásady správné arboristické praxe. Schválené standardy jsou uvedeny na stránkách Agentury ochrany přírody a krajiny České republiky (AOPK ČR)/Standardy péče o přírodu a krajinu: <http://standardy.nature.cz/schvalene-zneni-standardu/>

Z pohledu směrnice o ptácích je významné dodržování doporučeného období pro kácení či údržbu dřevin, kterým je období vegetačního klidu, kdy nedochází k přímému ohrožení hnízdících ptáků.

Při zamýšleném zásahu do dřevin a krajinných prvků se v případě nejasností obraťte na příslušný orgán ochrany přírody – obecní úřad, úřad obce s rozšířenou působností, Správu NP či CHKO.

Dodržování požadavků SMR I kontroluje Česká inspekce životního prostředí (ČIŽP).

Shrnutí: Krajinný prvek (ve smyslu GAEC 6) se nachází pouze na zemědělské půdě a jde o jeden ze šesti druhů krajinných prvků definovaných nařízením č. 335/2009 Sb. Právě těchto KP se týká možnost poskytování stávajících plateb vázaných na plochu i na jejich vlastní výměru, jestliže jsou situovány uvnitř půdních bloků.

Žadatel má možnost se ke KP, které jsou zaevidované na jím užívaných pozemcích, nepřihlásit. Tyto KP jsou pak v LPIS označeny příznakem „bez uživatele“ a na jejich plochu nelze následně čerpat podporu. Nadále však, musí tento zemědělec plnit zákonné podmínky a krajinné prvky nelikvidovat a nepoškozovat (vyplývá z obecné ochrany přírody). V případě pobírání podpory na plochu KP žadatel nesmí KP a druh zemědělské kultury rybník zrušit ani poškodit. Za rušení, případně poškození krajinného prvku se nepovažuje, dojde-li k zásahu vůči němu se souhlasem příslušného orgánu ochrany přírody.

Kontroly na místě a hodnocení souladu hospodaření se standardy GAEC provádí Státní zemědělský intervenční fond (SZIF).

Při zemědělském hospodaření je nutné dodržovat standardy GAEC i ustanovení obecně platných právních předpisů.

Ochrana VKP i KP (ve smyslu dodržování SMR I). Je zaměřena na ochranu stanovišť populací vybraných druhů ptáků. Nesmí dojít k poškození nebo zničení VKP vodní tok a niva a k zásahům do KP. Při zásazích do KP, při kterých může dojít pouze mimo vegetační dobu, nesmí docházet k likvidaci stanovišť a ke zbytečným úhynům volně žijících ptáků. I v těchto případech zamýšlených zásahů je potřeba opatřit si závazné stanovisko OOP. Dodržování požadavků SMR I kontroluje Česká inspekce životního prostředí (ČIŽP).

Ačkoliv VKP nespádají automaticky do skupiny, na jejíž plochu by se poskytovaly stávající podpory, může se stát, že dojde k prolnutí těchto dvou skupin (tj. KP evidovaný dle zákona o zemědělství je zároveň VKP a vztahuje se na něj i ochrana dle ZOPK). Tato situace může nastat například v případě, kdy dřevinný břehový porost jako součást VKP vodní tok bude zaevidován zároveň jako KP stromořadí nebo skupina dřevin.

V případě, že je takový krajinný prvek poškozen, může být zemědělec pokutován Českou inspekcí životního prostředí (ČIŽP) a zároveň mu bude krácena dotace pro porušení podmínky standardu GAEC.

Za poškození KP se NEPOVAŽUJÍ tyto zásahy:

Za poškození KP v rámci resortu zemědělství není považováno:

- **udržování KP** v jeho hranicích (zaštípnutí šlahounů keřů na mezi, likvidace náletů – menších než 40 m² apod.),
- likvidace náletových dřevin ani poškození vegetace na KP způsobenou **běžnou, nedestruktivní pastvou** nebo divokou zvěří,

- **kácení dřevin** - je-li jejich stavem **ohrožen život či zdraví** nebo hrozí škoda značného rozsahu (kácení z těchto důvodů musí být do 15 dnů od provedení oznámeno OOP),
- odstraňování dřevin při výkonu oprávnění podle zvláštních předpisů (ochranné pásmo elektrického vedení, plynovodů, železnice, atd.)

Za rušení KP není považováno:

- dojde-li k zásahu vůči němu se souhlasem příslušného orgánu (příslušným OOP jsou např. obecní úřady, krajské úřady, správy CHKO či správy NP)

Poškození/zrušení KP, které bude posuzováno individuálně:

- pokud k poškození/porušení KP došlo bez vědomí a přičinění zemědělce/žadatele (tuto skutečnost musí prokázat). V obdobných případech je při posuzování přičitatelnosti porušení brán zřetel zejména na potvrzení institucí, které předmětné porušení způsobily (např. poškození KP správou a údržbou silnic a železnic nebo pracovníky správy energetických sítí, či potvrzení Policie ČR o tom, že KP byl poškozen jinou osobou než uživatelem – zejména v případě škod přesahujících 5000 Kč = trestný čin)
- pokud k poškození/porušení KP došlo **zásahem vyšší moci** (a zemědělec tuto skutečnost doloží) nebude toto poškození považováno za porušení podmínek standardu GAEC 6.

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ

Ministerstvo zemědělství

Těšnov 17, 110 00 Praha 1

www.eagri.cz

2014